

O'zbekiston Respublikasi
Maktabgacha va maktab
ta'limi vazirligi

ISSN: 2992-9008
UDK: 37

TA'LIM VA TARAQQIYOT

Ilmiy-uslubiy jurnali

2026-YIL 5-SON

www.journal.namspi.uz

Bosh muharrir: Namangan davlat pedagogika instituti rektori B.E.Xusanov
Mas'ul muharrir: Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektor M.R.Qodirxonov
Mas'ul muharrir o'rinbosari: Ilmiy tadqiqotlar, innovatsiyalar va ilmiy-pedagogik kadrlar tayyorlash bo'limi boshlig'i J.A.Yuldashev

TAHRIR HAY'ATI

Aniq va tabiiy fanlar: k.f.d., prof. Sh.Abdullayev, f-m.f.d., dots. R.Xakimov, k.f.d., prof. N.Vohidova, k.f.d., dots. M.Qodirxonov, b.f.d., dots. A.Batashov, f-m.f.n., dots., T.Abdullayev, p.f.n., dots. M.Eshnazarova, p.f.n., dots. G'.Nafasov, p.f.n., dots. M.Boltayeva.

Texnika fanlari: t.f.d., prof. A.Umarov, t.f.d., prof. A.Qayumov, PhD, dots. Sh.Xudoyqulov, PhD, dots. Abdunazarov.

Ijtimoiy-gumanitar fanlar: s.f.d., prof. T.Fayzullayev, tar.f.d., prof. A.Rasulov. f.f.d., prof. M.Ismoilov, i.f.d., dots. N.Sotivoldiyev, t.f.n., dots. A.Isoqboyev, f.f.n., dots. O.Mamatov, t.f.n., dots. Z.Haydarov, PhD. J.Yuldashev, PhD. A.Abdullayev.

Pedagogika fanlari: p.f.d., prof. B.Xodjayev, p.f.d., prof. X.Najmiddinova, p.f.d., prof. T.Ismoilov, p.f.d., prof. S.Abdullayev. p.f.d., prof., M.Y.Sobirova, p.f.d., prof., R.Zamilova, p.f.d., prof. Sh.Xujamberdiyeva, p.f.d., dost. M.Asqarova, PhD, dots. M.Asranboyeva.

Filologiya fanlari: fil.f.d., prof. N.Uluqov, fil.f.d., prof. H.Usmanova, f.f.d., dots. X.Shokirova, p.f.n., dots. S.Misirov, p.f.n., dots. Sh.Ubaydullayev, PhD., dots. P.Lutfullayev, PhD., dots. M.Yakubbayev.

Texnik muharrir: R.Tursunov

Tahririyat manzili: Namangan shahri, Uychi ko'chasi, 316-uy.

Pochta indeksi: 160136, **Faks:** (0369) 227-27-21,

Email: Info@namspi.uz

"Ta'lim va taraqqiyot" ilmiy-uslubiy jurnali elektron to'plam sifatida O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi **Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi (AOKA)ning 2022-yil 25-oktabrdagi № 045044 raqamli guvohnomasi** asosida chop etiladi. Jurnal **Oliy Attestatsiya komissiyasining 2024-yil 30-noyabrdagi (№ 364/5) yig'ilishi qaroriga asosan pedagogika fanlari bo'yicha falsafa fanlari doktori (PhD) va fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiya ishlari yuzasidan asosiy ilmiy natijalarini chop etish uchun tavsiya etilgan.** UDK: 37, Xalqaro standartlashtirish raqami (ISSN): 2992-9008.

Maqolalarning ilmiy saviyasi va keltirilgan ma'lumotlar uchun mualliflar javobgar hisoblanadi.

UDK 378.016:796.01

ADAPTIV JISMONIY TARBIYA VA SPORT MUTAXASSISLARINI TAYYORLASHDA "IXTISOSLIKKA KIRISH" FANINING PEDAGOGIK VA METODOLOGIK AHAMIYATI

Yusupov To'lanboy Ibroximovich

Andijon davlat universiteti, Sport o'yinlari kafedrası

p.f.b.f.d. (PhD), v.b. professori

E-mail: tolanboyyusupov2502@gmail.com; tel.: +998 91 616 02 25

ORCID: 0009-0002-9715-7399

Annotatsiya. Maqolaning maqsadi adaptiv jismoniy tarbiya va sport mutaxassislarini tayyorlash tizimida "Ixtisoslikka kirish" fanining pedagogik va metodologik o'rnini nazariy jihatdan asoslash hamda uning mazmunini takomillashtirish yo'nalishlarini belgilashdan iborat. Tadqiqotda ilmiy adabiyotlarni nazariy va qiyosiy tahlil qilish, kontent-tahlil, tizimlashtirish, umumlashtirish va pedagogik modellashtirish usullaridan foydalanildi. Tahlil adaptiv jismoniy tarbiya, inklyuziv jismoniy tarbiya, nogironlikning biopsixoiijtimoiy talqini, kasbiy kompetensiyalar va mutaxassis tayyorlash standartlariga oid zamonaviy manbalar hamda normativ-huquqiy hujjatlarni qamrab oldi. Natijada "Ixtisoslikka kirish" fanining orientatsion, motivatsion, integrativ, metodologik, kommunikativ va aksiologik funksiyalari aniqlashtirildi. Fan mazmunini orientatsion, nazariy-metodologik, motivatsion, amaliy-kompetensiyaviy va refleksiv komponentlar asosida tashkil etuvchi model taklif qilindi. Keys-stadi, muammoli ta'lim, kasbiy vaziyatlarni modellashtirish, amaliy tashriflar, mini-tadqiqotlar, elektron portfolio va raqamli ta'lim vositalarini qo'llash bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqildi. Xulosa sifatida, mazkur fan keyingi maxsus fanlarni o'zlashtirish uchun kirish kursi bo'lish bilangina cheklanmay, talabanning kasbiy dunyoqarashi, metodologik tafakkuri, inklyuziv qadriyatlar va dastlabki kompetensiyalarini shakllantiruvchi integrativ pedagogik platforma vazifasini bajarishi asoslandi. Bu yondashuv professional tayyorgarlikning uzviyligi va mantiqiy davomiyligini kuchaytiradi.

Kalit so'zlar: adaptiv jismoniy tarbiya, adaptiv sport, ixtisoslikka kirish, kasbiy kompetensiya, inklyuziv ta'lim, kasbiy motivatsiya, fanlararo integratsiya, metodologik tafakkur, mustaqil ta'lim, raqamli texnologiyalar.

ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ И МЕТОДОЛОГИЧЕСКОЕ ЗНАЧЕНИЕ ДИСЦИПЛИНЫ «ВВЕДЕНИЕ В СПЕЦИАЛЬНОСТЬ» В ПОДГОТОВКЕ СПЕЦИАЛИСТОВ ПО АДАПТИВНОЙ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЕ И СПОРТУ

Аннотация. Цель статьи состоит в теоретическом обосновании педагогической и методологической роли дисциплины «Введение в специальность» в системе подготовки специалистов по адаптивной физической культуре и спорту, а также в определении направлений

совершенствования ее содержания. В исследовании использованы теоретический и сравнительный анализ научной литературы, контент-анализ, систематизация, обобщение и педагогическое моделирование. Анализ охватил современные источники по адаптивной и инклюзивной физической культуре, биопсихосоциальному пониманию инвалидности, профессиональным компетенциям и стандартам подготовки специалистов, а также нормативно-правовые документы. В результате уточнены ориентационная, мотивационная, интегративная, методологическая, коммуникативная и аксиологическая функции дисциплины. Предложена модель содержания, включающая ориентационный, теоретико-методологический, мотивационный, практико-компетентностный и рефлексивный компоненты. Разработаны рекомендации по использованию кейс-стади, проблемного обучения, моделирования профессиональных ситуаций, практических посещений, мини-исследований, электронного портфолио и цифровых образовательных средств. Сделан вывод, что данная дисциплина должна рассматриваться не только как вводный курс к последующим специальным дисциплинам, но и как интегративная педагогическая платформа, формирующая профессиональное мировоззрение, методологическое мышление, инклюзивные ценности и первоначальные компетенции будущего специалиста. Такой подход усиливает преемственность, целостность и практическую направленность профессиональной подготовки.

Ключевые слова: адаптивная физическая культура, адаптивный спорт, введение в специальность, профессиональная компетентность, инклюзивное образование, профессиональная мотивация, междисциплинарная интеграция, методологическое мышление, самостоятельное обучение, цифровые технологии.

PEDAGOGICAL AND METHODOLOGICAL SIGNIFICANCE OF THE SUBJECT "INTRODUCTION TO THE SPECIALTY" IN THE TRAINING OF ADAPTIVE PHYSICAL EDUCATION AND SPORTS SPECIALISTS

Abstract. The purpose of this article is to provide a theoretical justification for the pedagogical and methodological role of the subject "Introduction to the Specialty" in the preparation of adaptive physical education and sport specialists and to identify directions for improving its content. The study used theoretical and comparative analysis of scientific literature, content analysis, systematization, generalization, and pedagogical modeling. The review covered contemporary sources on adapted and inclusive physical education, the biopsychosocial understanding of disability, professional competencies, specialist preparation standards, and relevant regulatory documents. The analysis clarified the orientational, motivational, integrative, methodological, communicative, and axiological functions of the subject. A content model consisting of orientational, theoretical-methodological, motivational, practice-and-competence, and reflective components was proposed. Recommendations were developed for integrating case studies, problem-based learning, simulation of professional situations, field visits, mini-research projects, electronic portfolios, and digital learning tools. It is concluded that the subject should not be limited to an introductory course preceding specialized disciplines; rather, it can function as an

integrative pedagogical platform that develops students' professional worldview, methodological thinking, inclusive values, and initial professional competencies.

Keywords: *adapted physical education, adaptive sport, introduction to the specialty, professional competence, inclusive education, professional motivation, interdisciplinary integration, methodological thinking, independent learning, digital technologies.*

KIRISH

Jismoniy tarbiya va sport bugungi kunda nafaqat salomatlikni mustahkamlash vositasi, balki shaxsning ijtimoiy faolligi, o'zini namoyon qilishi va jamiyat hayotida ishtirokini qo'llab-quvvatlaydigan muhim pedagogik makon sifatida qaralmoqda. Adaptiv jismoniy tarbiya ushbu vazifalarni turli funksional imkoniyat va ehtiyojlarga ega shaxslar uchun moslashtirilgan mazmun, metod va sharoitlar orqali amalga oshiradi. Jahon sog'liqni saqlash tashkilotining ICF konsepsiyasida funksionallik va nogironlik shaxsning sog'liq holati bilangina emas, balki faoliyat, ishtirok va atrof-muhit omillarining o'zaro ta'siri bilan izohlanadi [1].

Nogironligi bo'lgan shaxslarning jismoniy tarbiya, sport, dam olish va rekreatsion faoliyatlarda teng ishtirok etish huquqi BMTning Nogironlar huquqlari to'g'risidagi konvensiyasida mustahkamlangan [2]. UNESCO sifatli jismoniy tarbiya bo'yicha tavsiyalarida inklyuziv yondashuv, o'qituvchilarni sifatli tayyorlash, moslashuvchan o'quv dasturi va hamkorlikni asosiy shartlar qatorida ko'rsatadi [3]. Shu sababli adaptiv jismoniy tarbiya va sport mutaxassisini tayyorlash jarayoni pedagogika, psixologiya, tibbiy-biologik fanlar, sport metodikasi, huquq va ijtimoiy kommunikatsiyani integratsiyalovchi ko'p komponentli tizim bo'lishi kerak.

Mutaxassis tayyorlashning dastlabki bosqichida talaba tanlagan kasbining maqsadi, faoliyat obyektlari, professional mas'uliyati va keyingi maxsus fanlar o'rtasidagi bog'liqlikni tushunib olishi muhim. "Ixtisoslikka kirish" fani aynan shu ehtiyojga javob beradigan propedevtik kurs sifatida talabanning kasbiy yo'nalishini aniqlashtiradi, motivatsiyasini shakllantiradi va maxsus bilimlarni yaxlit tizim sifatida qabul qilishiga metodologik zamin yaratadi.

Mavjud o'quv-metodik adabiyotlarda adaptiv jismoniy tarbiya mazmuni, inklyuziv mashg'ulotni rejalashtirish, baholash va modifikatsiya qilish masalalari keng yoritilgan bo'lsa-da [4–6], "Ixtisoslikka kirish" fanining aynan bo'lajak adaptiv jismoniy tarbiya va sport mutaxassisining kasbiy dunyoqarashi hamda metodologik tafakkurini boshlang'ich bosqichda shakllantiruvchi integrativ platforma sifatidagi funksiyalari alohida tizimlashtirishni talab qiladi.

Tadqiqotning maqsadi — adaptiv jismoniy tarbiya va sport mutaxassislarini tayyorlashda "Ixtisoslikka kirish" fanining pedagogik va metodologik ahamiyatini nazariy jihatdan asoslash hamda uning mazmunini kompetensiyaviy va inklyuziv yondashuvlar asosida takomillashtirish bo'yicha ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqish.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

Adaptiv jismoniy tarbiya bo'yicha zamonaviy nazariy manbalarda mutaxassis faoliyati faqat mashqni moslashtirish bilan cheklanmasdan, individual ehtiyojlarni baholash, xavfsiz va inklyuziv muhit yaratish, o'quv maqsadlarini differensiallashtirish, kommunikatsiya va hamkorlikni yo'lga qo'yish kabi vazifalarni qamrab olishi ta'kidlanadi [4–6]. Yevropa standartlarida adaptiv jismoniy faoliyat bo'yicha professional kompetensiyalar rejalashtirish, inklyuziv o'qitish, baholash va professional hamkorlik yo'nalishlari orqali tavsiflangan [7]. Bu yondashuvlar "Ixtisoslikka kirish" fanining mazmuni kelgusidagi kasbiy faoliyatning umumiy xaritasini talabaga erta bosqichda ko'rsatishi lozimligini asoslaydi.

Nogironlikni tushunishdagi tibbiy va ijtimoiy modellarning farqi pedagogik qarorlar sifatiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Haegele va Hodge tibbiy model individual cheklovlarga urg'u berishini, ijtimoiy model esa muhit va tizimli to'siqlarni markazga qo'yishini ko'rsatadi [8]. ICF biopsixosijtimoiy yondashuvi ushbu qarashlarni funkcionallik, faoliyat, ishtirok va kontekst omillarini bir butun tizim sifatida ko'rib chiqish orqali birlashtiradi [1]. Shuning uchun bo'lajak mutaxassisning ilk kasbiy

tayyorgarligida “nuqson”ga yo’naltirilgan qarashdan imkoniyat, ishtirok va moslashtirishga yo’naltirilgan kasbiy pozitsiyaga o’tish metodologik jihatdan muhimdir.

Kasbiy tayyorgarlik samaradorligi talabaga real yoki modellashtirilgan amaliy vaziyatlar bilan ishlash imkoniyati berilganda kuchayadi. Abilities-based yondashuv shaxsning mavjud imkoniyatlarini markazga qo’yish va xizmat ko’rsatishni shaxsga yo’naltirish zarurligini ta’kidlaydi [9]. Adaptiv jismoniy tarbiya bo’yicha amaliyot tajribasi talabalarning o’z kompetensiyasini idrok etishiga ijobiy ta’sir qilishi mumkinligi ko’rsatilgan [10]. Shuningdek, ekspert konsensusiga asoslangan tadqiqotlarda sifatli amaliyotning mazmuni, o’qitish faoliyati, yumshoq ko’nikmalar va natijalarni baholash muhim komponentlar sifatida ajratilgan [11].

Raqamli texnologiyalarning ta’lim jarayoniga chuqur kirib borishi adaptiv jismoniy tarbiya mutaxassisidan texnologik-pedagogik kompetensiyalarni ham talab qilmoqda. Yevropa standartlarini yangilashga bag’ishlangan tadqiqotda texnologik qo’llab-quvvatlangan pedagogika bo’yicha qo’shimcha funksiyalar zarurligi ko’rsatilgan [12]. Bu holat “Ixtisoslikka kirish” fanida raqamli resurslardan foydalanish, axborotni tanqidiy baholash va elektron portfolio yuritish kabi boshlang’ich ko’nikmalarni shakllantirishni maqsadga muvofiq etadi.

Tadqiqot nazariy-metodologik xarakterga ega. Manbalarni tanlashda adaptiv jismoniy tarbiya va sport, inklyuziv jismoniy tarbiya, nogironlik modellari, kasbiy kompetensiyalar, mutaxassis tayyorlash va pedagogik texnologiyalarga bevosita aloqador ilmiy monografiyalar, standartlar, maqolalar hamda xalqaro va milliy normativ-huquqiy hujjatlar ustuvor qilindi. Tadqiqot usullari sifatida nazariy tahlil, qiyosiy tahlil, kontent-tahlil, tushunchalarni tizimlashtirish, umumlashtirish va pedagogik modellashtirish qo’llanildi. Tahlil birligi sifatida fanning kasbiy orientatsiya, motivatsiya, fanlararo integratsiya, metodologik tayyorgarlik, amaliy kompetensiya va refleksiya bilan bog’liq funksiyalari olindi. Empirik ishtirokchilar jalb qilinmaganligi sababli natijalar konseptual-pedagogik xususiyatga ega.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Nazariy tahlil natijasida "Ixtisoslikka kirish" fanining adaptiv jismoniy tarbiya va sport mutaxassislarini tayyorlashdagi oltita o'zaro bog'liq funksiyasi ajratildi. Orientatsion funksiya talabning kasbiy faoliyat sohasi, vazifalari va mehnat obyektlari haqidagi dastlabki tasavvurini shakllantiradi. Motivatsion funksiya tanlangan kasbning ijtimoiy ahamiyati va professional rivojlanish istiqbollarini anglash orqali ichki qiziqishni qo'llab-quvvatlaydi. Integrativ funksiya pedagogika, psixologiya, fiziologiya, sport tibbiyoti va maxsus metodika bilimlarini bitta professional kontekstga bog'laydi.

Metodologik funksiya talabani kasbiy muammoni dalillarga tayangan holda qo'yish, tushunchalarni farqlash va nazariy yondashuvlarni qiyoslashga o'rgatadi. Kommunikativ funksiya shug'ullanuvchi, ota-ona, pedagog, tibbiyot xodimi va boshqa mutaxassislar bilan hamkorlik qilishning boshlang'ich madaniyatini shakllantiradi. Aksiologik funksiya esa shaxs qadr-qimmati, teng imkoniyat, kamsitmaslik, xavfsizlik va ishtirok tamoyillarini kasbiy qadriyat sifatida o'zlashtirishga xizmat qiladi. Ushbu funksiyalar mazmunan ICF, BMT Konvensiyasi va inklyuziv jismoniy tarbiya standartlaridagi yondashuvlar bilan uyg'unlashadi [1–3, 7].

1-jadval

"Ixtisoslikka kirish" fanining fanlararo aloqadorligi

Fan	"Ixtisoslikka kirish" bilan metodologik bog'liqligi
Sport pedagogikasi	Pedagogik jarayonni rejalashtirish va tashkil etish qonuniyatlari
Sport fiziologiyasi	Jismoniy yuklamaga organizm javobini tushunish
Sport psixologiyasi	Motivatsiya, muloqot va individual psixologik xususiyatlar
Sport tibbiyoti asoslari	Sog'liq holati, xavfsizlik va risklarni hisobga olish
Adaptiv jismoniy tarbiya nazariyasi va metodikasi	Individual ehtiyojlarga mos mashg'ulot va modifikatsiyalar

Jismoniy tarbiya nazariyasi	Jismoniy tarbiya jarayonining umumiy tamoyil va qonuniyatlari
Pedagogik texnologiyalar	Muammoli ta'lim, keys-stadi, loyiha va faol o'qitish metodlari
Ilmiy tadqiqot metodologiyasi	Ilmiy muammo qo'yish, dalillarni tahlil qilish va xulosa chiqarish

Jadvaldagi aloqadorlik shuni ko'rsatadiki, "Ixtisoslikka kirish" fani maxsus fanlarning soddalashtirilgan takrori bo'lmasligi kerak. Uning vazifasi — har bir fan kelajakdagi kasbiy muammoning qaysi tomonini tushuntirishini ko'rsatish va talabada "bir vaziyat — bir nechta ilmiy nuqtai nazar" tamoyilini shakllantirishdir. Masalan, mashg'ulotda ishtirok etayotgan nogironligi bo'lgan shaxsning harakat vazifasini moslashtirish pedagogik metod, funksional imkoniyat, psixologik tayyorgarlik, xavfsizlik va kommunikatsiyani bir vaqtda hisobga olishni talab etadi.

Kompetensiyaviy yondashuv nuqtai nazaridan fan mazmunida tayyor ma'lumotni takrorlashdan ko'ra kasbiy vaziyatlarni tahlil qilish ustuvor bo'lishi lozim. Talabaga, masalan, inklyuziv guruh uchun mashg'ulot fragmentini rejalashtirish, muhitdagi to'siqlarni aniqlash, xavfsizlik choralari asoslash yoki bir xil vazifani turli funksional imkoniyatlarga moslashtirish topshirig'i berilishi mumkin. Bunday topshiriqlar professional qaror qabul qilishning dastlabki algoritmlarini shakllantiradi va abilities-based yondashuvdagi shaxsga yo'naltirilganlik tamoyiliga mos keladi [9].

Amaliyot bilan erta tanishtirish ham muhim. Adaptiv jismoniy tarbiya bo'yicha turli turdagi praktikumlarni o'rgangan tadqiqotlarda talabalar o'z kasbiy kompetensiyasini yuqoriroq baholay boshlagani qayd etilgan [10]. Ekspertlar esa sifatli practicumning rejalashtirilgan o'quv vazifalari, bevosita o'qitish tajribasi, kommunikativ va refleksiv ko'nikmalar hamda aniq baholash mezonlariga ega bo'lishini muhim deb hisoblagan [11]. Shuning uchun fan doirasida adaptiv sport tashkilotlari, inklyuziv

jismoniy tarbiya mashg'ulotlari yoki reabilitatsiya va rekreatsiya muhitlariga kuzatuv tashriflarini nazariy darslar bilan bog'lash maqsadga muvofiq.

Mustaqil ta'limning mazmuni ham kasbiy savodxonlikka yo'naltirilishi lozim. Talaba ilmiy maqola annotatsiyasini tahlil qilish, ishonchli va ishonchsiz manbani farqlash, qisqa bibliografik sharh tuzish, xalqaro hujjatlarning asosiy qoidalarini ajratish, kichik loyiha yoki elektron portfolio tayyorlashni o'rganishi kerak. Raqamli vositalar ayniqsa muhim bo'lib, EUSAPA standartlarini yangilash bo'yicha ishlar texnologik-pedagogik kompetensiyalar adaptiv jismoniy tarbiya amaliyotining zamonaviy qismiga aylanganini ko'rsatadi [12].

Normativ-huquqiy tayyorgarlik fanning alohida mazmuniy yo'nalishi bo'lishi zarur. O'zbekiston Respublikasining "Nogironligi bo'lgan shaxslarning huquqlari to'g'risida"gi Qonunida tenglik, kamsitmaslik, qulaylik va jamiyat hayotida ishtirok etish prinsiplari belgilangan [13]. "Ta'lim to'g'risida"gi Qonunda inklyuziv ta'lim ta'lim olish shakllaridan biri sifatida qayd etilgan [14], "Jismoniy tarbiya va sport to'g'risida"gi Qonun esa jismoniy tarbiya va sport sohasidagi munosabatlarning huquqiy asosini belgilaydi [15]. Mazkur hujjatlar talaba uchun faqat nazariy ma'lumot emas, balki kasbiy qarorlar va pedagogik mas'uliyatning normativ chegaralarini tushuntiruvchi amaliy manba sifatida o'rganilishi kerak.

Tahlil natijalarini umumlashtirish asosida "Ixtisoslikka kirish" fanini besh komponentli pedagogik model asosida tashkil etish taklif etildi (2-jadval).

2-jadval

"Ixtisoslikka kirish" fanini takomillashtirishning pedagogik modeli

Komponent	Asosiy mazmun	Kutiladigan natija
Orientatsion	Kasb maqsadi, vazifalari, faoliyat sohasi va mehnat obyektlari	Kasbiy yo'nalish va soha haqidagi yaxlit tasavvur

Nazariy- metodologik	Adaptiv jismoniy tarbiya tushunchalari, nogironlik modellari, ICF va ilmiy yondashuvlar	Tushunchalarni tizimli va dalillarga tayangan holda izohlash
Motivatsion	Kasbning ijtimoiy ahamiyati, professional rivojlanish istiqbollari	Ichki kasbiy qiziqish va ijtimoiy mas'uliyat
Amaliy- kompetensiya viy	Keyslar, muammoli vaziyatlar, amaliy kuzatuv, loyiha va mini- tadqiqotlar	Kasbiy vaziyatni tahlil qilish va asoslangan yechim taklif qilish
Refleksiv	Portfolio, o'zini baholash, individual rivojlanish maqsadlari	O'z kasbiy o'sishini rejalashtirish va baholash

Taklif etilgan modelning yangiligi shundaki, u fanni faqat terminlar va kasb haqida ma'lumot beruvchi kirish kursi sifatida emas, balki kasbiy orientatsiya, metodologik savodxonlik, amaliy qaror qabul qilish va refleksiyaning yagona didaktik zanjirga birlashtiruvchi platforma sifatida talqin qiladi. Bunda nazariy material har bir mavzuda amaliy vaziyat, kichik tahlil yoki refleksiv topshiriq bilan yakunlanishi maqsadga muvofiq.

Pedagogik texnologiyalar sifatida muammoli ta'lim, keys-stadi, loyiha metodi, kasbiy vaziyatlarni modellashtirish, guruhli muhokama, ilmiy maqolalarni qiyosiy tahlil qilish, mini-tadqiqot va elektron portfoliodan foydalanish tavsiya etiladi. Baholashda esa faqat ta'rif va faktlarni eslab qolishni tekshirish bilan cheklanmasdan, vaziyatni tahlil qilish, dalil keltirish, xavfsiz yechim taklif qilish, moslashtirish variantini asoslash va o'z qarorini refleksiv baholash mezonlari qo'llanishi lozim.

Ilmiy-amaliy jihatdan quyidagi yo'nalishlar ustuvor deb hisoblanadi: fan dasturiga ICF va nogironlik modellari bo'yicha bazaviy tushunchalarni kiritish; inklyuziv sport va jismoniy tarbiya bo'yicha real keyslar bankini yaratish; birinchi bosqichdan amaliy kuzatuv va mutaxassislar bilan uchrashuvlarni tashkil etish; fanlararo

topshiriqlarni joriy etish; ilmiy manba bilan ishlash va bibliografik savodxonlikni shakllantirish; elektron portfolio orqali talabaning kasbiy rivojlanish dinamikasini qayd etish; raqamli ta'lim vositalari va yordamchi texnologiyalar haqidagi boshlang'ich bilimlarni berish; kompetensiyaga yo'naltirilgan rubrikalar asosida baholash ulushini oshirish.

XULOSA

Adaptiv jismoniy tarbiya va sport mutaxassisining kasbiy faoliyati pedagogik, metodik, psixologik, tibbiy-biologik, kommunikativ va huquqiy bilimlarning integratsiyasini talab qiladi. Shu sababli mutaxassis tayyorlashning boshlang'ich bosqichidayoq talabada kasbning yaxlit konseptual manzarasini shakllantirish muhim.

Nazariy tahlil "Ixtisoslikka kirish" fanining orientatsion, motivatsion, integrativ, metodologik, kommunikativ va aksiologik funksiyalarini ajratish imkonini berdi. Fanning mazmunini orientatsion, nazariy-metodologik, motivatsion, amaliy-kompetensiyaviy va refleksiv komponentlar asosida qurish uning propedevtik imkoniyatlarini kengaytiradi.

Fan keys-stadi, muammoli ta'lim, kasbiy vaziyatlarni modellashtirish, amaliy kuzatuv, mustaqil ilmiy izlanish, elektron portfolio va raqamli ta'lim vositalari bilan boyitilganda talaba keyingi maxsus fanlarni shunchaki ketma-ket predmetlar sifatida emas, balki yagona professional bilimlar tizimi sifatida idrok eta boshlaydi. Shu ma'noda "Ixtisoslikka kirish" fani bo'lajak adaptiv jismoniy tarbiya va sport mutaxassisining kasbiy dunyoqarashi, metodologik tafakkuri, inklyuziv qadriyatlari va dastlabki kompetensiyalarini shakllantiruvchi integrativ pedagogik platforma sifatida tashkil etilishi maqsadga muvofiq.

ADABIYOTLAR RO'YXATI (REFERENCES)

1. World Health Organization. International Classification of Functioning, Disability and Health: ICF. - Geneva : World Health Organization, 2001. - III, 299 p.
2. United Nations. Convention on the Rights of Persons with Disabilities and Optional Protocol [Elektron resurs]. - New York : United Nations, 2006.

3. UNESCO. Quality Physical Education (QPE): Guidelines for Policy-Makers. - Paris : UNESCO, 2015.
4. Winnick J. P., Porretta D. L. (eds.). Adapted Physical Education and Sport. - 7th ed. — Champaign, IL: Human Kinetics, 2021. - 648 p.
5. Block M. E. A Teacher's Guide to Adapted Physical Education: Including Students with Disabilities in Sports and Recreation. - 4th ed. - Baltimore, MD: Paul H. Brookes Publishing, 2016. - 430 p.
6. Hodge S. R., Lieberman L. J., Murata N. M. Essentials of Teaching Adapted Physical Education: Diversity, Culture, and Inclusion. - New York: Routledge, 2017. - 432 p.
7. Kudláček M., Morgulec-Adamowicz N., Verellen J. (eds.). European Standards in Adapted Physical Activity. - Olomouc: Palacký University, 2010. - 107 p.
8. Haegele J. A., Hodge S. Disability Discourse: Overview and Critiques of the Medical and Social Models // *Quest*. - 2016. - Vol. 68, No. 2. - P. 193–206.
9. Emes C., Longmuir P., Downs P. An Abilities-Based Approach to Service Delivery and Professional Preparation in Adapted Physical Activity // *Adapted Physical Activity Quarterly*. - 2002. - Vol. 19, No. 4. - P. 403–419.
10. Hodge S. R., Davis R., Woodard R., Sherrill C. Comparison of Practicum Types in Changing Preservice Teachers' Attitudes and Perceived Competence // *Adapted Physical Activity Quarterly*. - 2002. - Vol. 19, No. 2. - P. 155–171.
11. Taliaferro A. R., Bulger S. M. A Delphi Study of Effective Adapted Physical Education Practicum Experiences // *Adapted Physical Activity Quarterly*. - 2020. - Vol. 37, No. 1. - P. 20–40.
12. Ng K., Klavina A., Ferreira J. P., Barrett U., Pozeriene J., Reina R. Teachers' Preparedness to Deliver Remote Adapted Physical Education from Different European Perspectives: Updates to the European Standards in Adapted Physical Activity // *European Journal of Special Needs Education*. - 2021. - Vol. 36, No. 1. - P. 98–113.
13. O'zbekiston Respublikasining "Nogironligi bo'lgan shaxslarning huquqlari to'g'risida"gi Qonuni [Law of the Republic of Uzbekistan "On the Rights of Persons with Disabilities"], 15.10.2020 y., O'RQ-641-son [Elektron resurs] // Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi - LexUZ. - URL: <https://lex.uz/docs/-5049511>.
14. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni [Law of the Republic of Uzbekistan "On Education"], 23.09.2020 y., O'RQ-637-son [Elektron resurs] // Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi - LexUZ. - URL: <https://lex.uz/docs/-5013007>.
15. O'zbekiston Respublikasining "Jismoniy tarbiya va sport to'g'risida"gi Qonuni [Law of the Republic of Uzbekistan "On Physical Education and Sport"], 04.09.2015 y., O'RQ-394-son [Elektron resurs] // Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi - LexUZ. - URL: <https://lex.uz/docs/-2742233>.